

Edsåns dämme mot sjön Unden

Nybyggnation av ramverk, spettlucka och dammvägg utförd av Mattias Hallgren, Traditionsbärarna och Niklas Alexandersson åt Göta kanalbolag, oktober 2014.

Arbetet beställdes av Henric Stöök på Göta Kanalbolag i Sjötorp. Det befintliga dämnet var enkelt byggt och vi vet inte vilka finesser som prutats bort från tidigare generationers dämmen. Ett visst läckage fanns i dammväggen då bjälkarna och plankorna endast låg staplade på varandra utan tätande spont eller kilning. Vi mätte upp virkesdimensionerna och beställde nytt virke till alla delar av lärk. Vi valde lärk för att slippa impregnerat virke som är ohälsosamt för såväl miljö som för oss själva. Lärkens hartsinnehåll är tillräckligt för att jämföras med egenskaperna hos impregnerat virke. Fördelen är att lärk inte suger lika mycket vatten som tryckt virke gör.

Vi återanvände alla järnbeslag, dubbar och muttrar vilka rengjordes från rost med nålhacka och målades med Isotrol grundlack. Detta för att inte behöva måla det smidda järnet. Spettluckan hade tappat de tre nedre brädorna på grund av röta. Alla måtten på ramverk, lucka och vägg har återskapats. Det som ändrats är att väggens bjälkar har försetts med 10x20 mm lösa lärkfjädrar i sina notspår och 14/12 mm rf dubbla gängstänger genom väggpaketet. Därtill har väggens sidoföljare försetts med regler som hindrar väggen från att "välta" bakåt. Mot dessa sidoföljare har vi kilat väggen så den trycker mot ramverkets ständare för en säkrare tätning.

Spettluckans brädning är av äkta 2" tjock vattenspont, en profil som tagits fram från ett äldre standardsortiment hyvlerierna hade förr i tiden. Bjälkar i väggen och i ramverket hade 24% fukthalt och vattensponten 15%. Vi monterade brädningen med 2 mm glipa för svällmånen och fäste fast med kraftiga varmgalvade Esseve skruv, 8x120 självborrande.

Alla hålen för spettet borrades och stämdes ut i luckans ständare. Spettjärnet rengjordes och målades med Isotrolgrunden. Vi kunde återanvända nästan alla 4" varmgalvade klippspik som det fästs med. Extra "öron" på dess sidor hade tidigare svetsats dit.

Spettjärnet är handsmitt med drivna hål, inte borrade, som håller flera spettluckors livslängd.

Edsån dämades upp och tömdes på vatten för att kunna jobba. Ramverket tappades ihop med 2"x4" tappar in i överliggaren. Dess nedre ändar står i rostfria plåtskor som är svetsade i det ingjutna rostfria tröskeljärnet. Mot stenväggarna sitter ståndarna bultade i de befintliga smidda järnen. Ett fick bytas då det gick av på grund av för hård härdning. Det ersattes med **en m20 rf gängstång** och kemankare. Ståndarnas anläggningsytor turades av mot de oregelbundna stenväggarna. Därtill frästes en fals för svälltape, Illbruck 20 mm, som ger extra tätning.

Mot ståndarna spikades och skruvades (olika/sida) följarna till luckan och till väggen. Även dessa fick **turas av mot väggarna**. **Dessa håller även svälltapan väl på plats.**

Väggens bjälkar av 6"x6" lades platt på varandra, staplade med lösa fjädrar mellan. Notspåren frästes på plats (i regnet) och fasades med putshyvel för att lättare lyckas med monteringen bit för bit. Omsorg lades på att vända bjälkarna åt "samma håll" för en optimal svällning.

Bjälkarna i väggen lyftes elegant på plats ner över gångstängerna med elvinschen.

Spettluckan på plats med inpassning av bakstycket som hålls fast med de långa smidda bultarna genom övre balken i ramverket.

Det var klurigt att passa in spettjärnet ovanpå överliggaren, då plattan är handsmidd och med en oregelbunden hålbild. Man kan ju inte prova om det passar förrän man redan har borrar hålen och monterat det hela.. Men det passade bra 😊

Överliggaren hyvlades på ovansidan i vinkel så vattnet skall rinna av lättare. Ändarna fasades en aning för den estetiska tillfredsställelsen (sett ur en hantverkares perspektiv).

Gångstängerna i väggen har försetts med bricka och muttrar som först kan dras när maximal svällning skett. Annars riskerar stängerna att bryta. Lyftöglorna är till för att i framtiden kunna lyfta bort hela väggen. (Planen var först att bygga väggen vid sidan av och sedan lyfta ner den.)

Bilden till höger visar väggens följare **med kilning** för optimal tätning mot ståndaren. **Ett spår för svälltape** frästes även i ståndaren för bättre tätning.

Även de två övre 2" planken har fått not och fjäder för bästa tätning. Höjden är, på någon cm när, samma som det tidigare dämnet hade.

Alla delar monterade. De vita skyddsräckena fastskruvade på lämpligaste sätt.

Spettluckan testad och alla ytor rengjorda för bästa funktion.

Årtal inhugget i överstycket.

Bild på dymlingen i knuten, överstycke/ ståndare.

Bryggdäcket har rensats från klägg, grus och sågspån mellan varje bräda för att inte ruttna bort.

Solen sken och vi kunde betrakta det färdiga arbetet till en smörgås och en kopp te.

Mattias Hallgren, timmerman, Traditionsbärarna, Niklas Alexandersson, smed/timmerman.

